

Goroslav Keller*
Lora Copić**
Ivan Tominac***

PARTICIPACIJA GRAĐANA U VANJSKOJ POLITICI

Sažetak

Članak analizira proces donošenja odluka u vanjskoj politici. Sastoji se od dva dijela: prvi dio usmjeren je na usporedbu procesa donošenja odluka i donositelje odluka u vanjskoj politici nasuprot unutarnje politike. Zamjetno je nekoliko trendova: nestanak „javnih službenika” i *leadera* u korist *managera*, pri čemu *manageri* slijede javno mišljenje, dok *leaderi* njime upravljaju; promjene u ulozi medija masovne komunikacije u društvu gdje odnosi s javnošću zamjenjuju istraživačko novinarstvo, a populizam zamjenjuje demokraciju. Živimo u doba dekadencije i duboke intelektualne i kulturne depresije. Anti-intelektualna i anti-kulturna klima određuje epohu, usprkos enormnom razvoju tehnologije masovnih medija i novim medijima. Uloga pojedinca u donošenju vanjsko-političkih odluka je istražena, da bi se zaključilo da je uloga javnosti vrlo ograničena, ako uopće postoji. Drugi dio članka izvještava o terenskom istraživanju, provedenom na slučajnom uzorku od 793 hrvatska građana o istoj temi. Istraživanje je provedeno kao obrazovni proces na smjerovima Međunarodni odnosi i Međunarodno poslovanje sveučilišta Libertas. Istraživanje je zaključilo da se hrvatski građani ne doživljavaju kao aktivni sudionici u kreiranju vanjske politike, da imaju malo interesa u sudjelovanju u kreiranju vanjske politike te da postoji nesrazmjer u angažiranju hrvatskih građana u sudjelovanju u političkom odlučivanju u području unutarnje politike i području vanjske politike. Unutarnja politika doživljava se kao nešto za njih važno, dok se vanjska politika doživljava kao nešto nevažno i daleko. U članku se zaključuje da postoje dva kontradiktorna procesa: dok je Hrvatska povezana s Europom i svijetom u smislu formalne vanjske politike, njezini građani sve su udaljeniji od Europe i svijeta. U kontekstu zajedničkog tržišta i gospodarske migracije, zaključeno je da se hrvatski građani ne doživljavaju kao dio tog tržišta. Njihova emigracija iz Hrvatske nema karakter privremene selidbe na mjesta gdje su bolji radni uvjeti, nego stalne emigracije.

Ključne riječi: vanjska politika, donošenje odluka, participacija građana, Hrvatska, anketno istraživanje

* prof. dr. sc. Goroslav Keller, Libertas međunarodno sveučilište, goroslav.keller@zg.t-com.hr

** Lora Copić, student, lora.copic@gmail.com

*** Ivan Tominac, student, itominac95@gmail.com

1. Uvod

Studenti prve godine Međunarodnih odnosa i Međunarodnog poslovanja Libertas međunarodnog sveučilišta proveli su na kolegiju Uvod u društvena istraživanja primarno terensko istraživanje kako građani Hrvatske doživljavaju sebe kao aktivnog sudionika u donošenju odluka o vanjskoj politici. U istraživanju je sudjelovalo 40 studenata na terenu. Organizator istraživanja bio je Ivan Tominac, student, a statističku obradu obavila je studentica Lora Copić.

To istraživanje javnog mišljenja imalo je svoj pedagoški i sadržajni (politološki) aspekt. Kroz provođenje istraživanja studenti su se upoznali sa svim aspektima istraživačkog rada (projektiranje/dizajn istraživanja, kreiranje instrumenta istraživanja/upitnika, određivanje populacije i uzorka, terensko prikupljanje podataka, statističku obradu i interpretaciju rezultata, interpretaciju nalaza istraživanja, procjenu validnosti i diskusiju rezultata). Pedagošku vrijednost istraživanja valja sagledati i u uočavanju metodoloških pogrešaka, ali i u spoznaji da je istraživanje javnog mišljenja moguće provesti i bez ikakvih resursa. Dobiveni rezultati pružaju i osnovu za politološku analizu percepcije hrvatskih građana kao aktivnih sudionika u donošenju odluka o vanjskoj politici. Tekst prikazuje samo osnovne signifikantne rezultate. Nisu prikazana ukrštanja dobivenih rezultata s osnovnim obilježjima uzorka (spol, dob, stručna sprema) jer u statističkoj obradi nisu primijećene značajnije diskrepancije.

2. Donošenje odluka u politici

Temeljno pitanje svake politike, poslovne, unutarnje ili vanjske, pitanje je donošenja odluka (poslovno-tržišnih, političkih ili vanjsko-političkih). Konkretno, tko donosi odluke, na temelju kojih kriterija i kako se odluke donose. U sferi vanjske politike to pitanje je tko vodi vanjsku politiku jedne zemlje. U diktaturama i apsolutističkim monarhijama odgovor na to pitanje relativno je jednostavan: prerogativi odlučivanja u rukama su diktatora ili monarha. U tzv. demokratskim društvima odgovor je mnogo složeniji. Dok se donošenje odluka u unutarnjoj politici (obrazovna politika, zdravstvena politika, kulturna politika itd) nastoji postići referendumskim principima uz postizanje suglasnosti, odlučivanje u vanjskoj politici u najvećoj je mjeri izvan procesa demokratskog odlučivanja. Bilo bi vrlo teško obraniti tvrdnju da su narodi odlučivali o formiranju Lige naroda, Ujedinjenih naroda, Komisije za ugljen i čelik, Europske unije ili bilo koje druge odluke u domeni vanjske politike. Ako je u demokraciji osnovna ćelija pojedinac sa svojim interesima, motivima, željama i potrebama, koje interese, motive, želje i potreba zadovoljava formiranje Like naroda, Ujedinjenih naroda ili Komisije za ugljen i čelik.

I u vođenju vanjske politike to je osnovno pitanje. Pitanje ima svoju stratešku dimenziju (kako se zemlja pozicionira u užoj i široj međunarodnoj zajednici; koje

vrijednosti promiče) i svoju taktičku dimenziju (ljudski, vojni, ekonomski resursi na raspolaganju u provođenju vanjske politike). U vremenskom smislu, odluke se donose kao kratkoročne, srednjoročne i dugoročne.

Ako državu shvatimo kao više ili manje homogenu društvenu skupinu, u donošenju političkih odluka u vanjskoj politici valja poći od determiniranja nacionalnih ciljeva i interesa. Ti ciljevi i interesi u većoj ili manjoj mjeri trebali bi odražavati ciljeve i interese pojedinaca ili društvenih skupina. Postoje analogije u trendovima vanjske i unutarnje politike u uvjetima globalizacije.

Prvi je trend nestanak pojma „javnog službenika” (*public servant*). Dok su u 20. stoljeću javne, političke funkcije doživljavane kao „služenje narodu”, početkom 21. stoljeća taj se pojam izgubio, čak i na nivou dojma. Radna mjesta ministara, tajnika, gradonačelnika nisu više radna mjesta javnih službenika, za koja bi se tražila i odgovarajuća stručnost, ekspertiza, već postaju mjesta političkih imenovanja. I u unutarnjoj i u vanjskoj politici ta su politička imenovanja uvjetovana dominantno pobjedama na parlamentarnim izborima, vremenski ograničena na četverogodišnji period.

Drugi je trend promjena uloge medija masovnog komuniciranja u društvu. Početak 21. stoljeća obilježila je eksplozija novih elektroničkih masovnih medija, koji sve snažnije oblikuju javno mišljenje, a sužuju prostor kritičkog promišljanja. Rječnikom Marshalla McLuhana, „hladni” mediji potpuno su istisnuli „vruće” medije. Informacije su trenutačno dostupne na globalnom nivou. Bilo je za očekivati da će se s razvojem informatičko-komunikacijske tehnologije razvijati i profesija, odnosno struka novinara/informatora. To se, međutim, nije dogodilo i danas imamo paradoksalnu situaciju da tehnološka osnova profesije dovodi do odumiranja profesije *per se*.

Mediji masovne komunikacije sve manje informiraju, a sve više povlađuju auditoriju. Mediji, temeljeni isključivo na tržišnim postulatima, ne pružaju javnosti nove informacije, već isključivo informacije koje ta javnost želi i očekuje. A to tržište informacija nije više segmentirano, nego je postalo bezlično, homogeno, jedinstveno, masovno. Istina postaje ono što to homogeno, jedinstveno tržište masovnih medija želi i očekuje kao istinu. Činjenice prestaju biti činjenice i postaju alternativne činjenice. Kruha i igara.

Nestanak socijalnih grupa i tržišnih segmenata za račun homogene društvene zajednice i masovnog tržišta otvara prostor za medijsku manipulaciju. Štoviše, pitanje je koliko je masa u stanju donositi odluke. Treba vjerovati Walteru Lippmanu kao novinaru kada kaže da je „javnost opasna i iracionalna snaga. Javnost može izabrati i ukloniti vladu. Ona može odobravati ili negirati njezino ponašanje. Ali javnost ne može voditi vladu ... Masa ne može voditi” (Lippmann, 1955).

Treći je trend snažan prodor demagogije koja zatire demokraciju kao slobodan odabir između stvarnih alternativa. S obzirom na to da kritičko promišljanje nema svoje masovnije tržište, osuđeno je na propast. Opozicijski, kritički intonirani mediji

nestaju, a opozicijsko, kritično mišljenje potpuno je marginalizirano, svedeno na zanemarive enklave akademskog promišljanja, bez ikakvog utjecaja na javnu svijest. Politiku je zamijenilo politikanstvo, koje Stephen Robbins i Timothy Judge (2013) definiraju kao „izvrtanje činjenica radi postizanja nečijih ciljeva ili interesa”. Analogija unutarnje i vanjske politike najvidljivija je upravo na algoritmu konkurencije. Odlučivanje aktera i na tržištu i u vanjskoj politici polazi od premise postojanja stvarnog izbora. Postojala je nada da će bipolarni svijet 20. stoljeća padom Berlinskog zida biti zamijenjen multipolarnim svijetom, ali to se nije dogodilo. Svijet je postao unipolarni svijet jedne dominantne sile, jedne imperije (Johnson, 2005). Demokratsko odlučivanje zamijenila je demagogija, populizam, manipulacija javnim mišljenjem, iza kojih stoje interesi nekolicine pojedinaca, a ne javnosti, društva, svih pojedinaca (više o tome u McChesney, 2014).

Duh nekontroliranih medija pušten je iz boce. Globalno, svjetsko tržište proizvoda i radne snage dovelo je do novih odnosa rada i kapitala. To više nije bipolarni odnos dviju strana, nego monopolistički odnos jedne strane. Kapital se u uvjetima globalizacije sindikalizirao, ujedinio, ali rad nije pratio taj proces. Proletarijat se u uvjetima globalizacije pretvorio u precariat (klasu neizvjesnih). Proizvodi se razvijaju u SAD-u i Europi, proizvode se u Kini. Brend kao identitet proizvoda i njegovog proizvođača otrgnuo se, odvojio i od proizvoda i od njegovog stvaraoca (Klein, 2002). Pandorina kutija branda otvorena je. U takvim političko-ekonomskim uvjetima i mediji su dobili operativnu zadaću zatiranja kritičnog mišljenja i opozicije. Istraživačko novinarstvo zamijenili su odnosi s javnošću. Kristalno je jasno da je poslodavcu bolje ako je posloprimac manje i lošije informiran, da je prodavaču bolje ako je kupac manje i lošije informiran, ako manje zna. A ako su mediji masovnog komuniciranja pod apsolutnom kontrolom poslodavaca i prodavača, i njihova uloga je određena.

Demokracija, kakvu znamo od stare Grčke do danas, u slijepoj je ulici. Izbori javnosti postaju besmisleni, više ih praktički nema, svedeni su na veličinu statističke greške (49:51 %). Dokaza je više nego dovoljno, na međunarodnoj (izbor američkog, francuskog, britanskog, austrijskog predsjednika) i domaćoj sceni (izbor gradonačelnika, parlamentarni izbori). U takvom kvazidemokračičnom, populističkom, demagoškom okružju 21. stoljeća, u kojem dominiraju struke marketinga novih masovnih medija i odnosa s javnošću, najbolje se snalaze tehničari, tehnokrati, menadžeri. Oni postupno, ali permanentno, zamjenjuju nekadašnje vođe, autoritete koji su bili na međunarodnoj i domaćim scenama 20. stoljeća. Dok su vođe vodile, menadžeri slijede rezultate istraživanja javnog mišljenja. *Nomina sunt odiosa*.

Živimo u doba dekadencije i duboke intelektualne i kulturne depresije. Antiintelektualna i antikulturna klima određuju epohu. Danas, iz vremenske distance, možemo sagledati da su 60-e i 70-e godine prošlog stoljeća predstavljale intelektualni, znanstveni i kulturni polet, da bi nakon toga nastupila duboka recesija. Političke odluke,

ni vanjskopolitičke ni unutarnjepolitičke, nisu nikada bila temeljene na znanstvenim istraživanjima i analizama, ali su barem polazile od vrijednosnih sustava i zdravog razuma. *Cum grano salis*. Kojih danas nema. Odluke su bile temeljene na ideološkim premisama, ali su ipak u nekoj mjeri uvažavale mišljenja struke, koristila savjete i povjerenstva (*think-tanks*). Danas je sve dopušteno radi postizanja cilja, kojeg nema.

Umjesto stručnih, profesionalnih informacija i savjeta nude nam se astrološki odgovori. Umjesto novih kreativnih kulturnih dostignuća u području glazbe, poezije, književnosti, mediji nam nude reprize ili reciklirane kreacije u novim aranžmanima. Jalta Jalta je nakon 50 godina još uvijek najbolji hrvatski mjuzikl.

Povijest nas uči cikličkim promjenama. Iz depresije razvit će se nova amplituda intelektualnog, akademskog, znanstvenog, kulturnog uzleta. Postavljeni su tehnološki temelji novih društvenih odnosa. Parlamentarnu predstavničku demokraciju danas može zamijeniti neposredna demokracija korištenjem informatičke infrastrukture umjesto odlaska na birališta. Broj korisnika interneta u svijetu premašio je broj nepismenih. Dosadašnju linearnu ekonomiju zamijenit će ciklička ekonomija, rast će zamijeniti održivi razvoj. Životni standard zamijenit će kvaliteta života.

Osnovna je pretpostavka postojanje političke volje da se te promjene dogode. Neke od njih zacrtane su i u Milenijskim ciljevima Ujedinjenih naroda. Koliko ljudi, od 7 milijardi koliko nas ima na planetu, te ciljeve doživljava kao svoje ciljeve? O političarima da i ne govorimo. Vojni sukobi, ratovi ekstremni su oblik donošenja odluka u vanjskoj politici. Još je Immanuel Kant (1795) tvrdio da „je vlada odgovorna narodu, a narod neće ići u rat, jer narod plaća konačnu cijenu i najviše strada.” Američki predsjednik Bill Clinton je 1994. izjavio da „demokracije ne napadaju jedna drugu.” Gura-ziu (2008) kaže: „U demokratskim državama očekuje se da odluke u vanjskoj politici budu stvarane od naroda i za narod.”

3. Donošenje odluka u vanjskoj politici

O modelima donošenja odluka u vanjskoj politici postoji opsežna literatura. Većina autora suglasna je da donošenje odluka u vanjskoj politici polazi od determiniranja nacionalnih interesa i njihovog promicanja. Prof. Radovan Vukadinović (1994) konstatirao je: „Vanjska politika Hrvatske treba promicati hrvatske interese u svijetu, stvarati uvjete za razvijanje uzajamno korisnih odnosa i jačati ukupnu položaj hrvatske države.”

Modeli donošenja odluka u vanjskoj politici razlikuju sljedeće faze:

1. procjena međunarodnog i domaćeg političkog okruženja
2. postavljanje višeznačnih ciljeva, njihovih prioriteta i redosljeda
3. određivanje političkih mogućnosti na raspolaganju za postizanje ciljeva u datom političkom okruženju

4. formalno donošenje odluka; ovisno o državnom ustroju, odluke će formalno donijeti državni poglavar, predsjednik vlade, rjeđe ministar ili ministarstvo
5. primjena odabrane odluke u nadležnosti ministarstva vanjskih poslova u koordinaciji s drugim ministarstvima, ovisno o odluci (gospodarstvo, obrana, kultura).

Utjecaj pojedinca u donošenju političkih odluka u vanjskoj politici predmet je ekstenzivnih istraživanja. Razvile su se i posebne znanstvene discipline – politička psihologija i političko ponašanje (*political behavior*) – temeljeni na psihologiji i organizacijskom ponašanju (*organisation behavior*). Istraživanje ličnosti donositelja političkih odluka rutinsko je istraživanje, bilo ono metodološki i stručno fundirano ili obavljano *ad hoc*. Fundamentalno je pitanje u kojoj mjeri pojedinac utječe na donošenje odluka u vanjskoj politici. Kako je već rečeno, u apsolutističkim društvenim uređenjima odgovor na to pitanje relativno je lagan, što nije slučaj u parlamentarnim sustavima. Drugo područje istraživanja je profiliranje ličnosti, karaktera donositelja odluka (osnovni profil ličnosti, lojalnost, povjerenje, vrijednosni sustav, utjecaj stresa, empatija, emocije i drugi elementi profila).

Primjerice, Renshon i Lerner (2011) kažu: „Kako su istraživanja emocija zrelija, dolaze nove spoznaje o ulozi emocija u donošenju odluka i vanjskoj politici ... Vidimo razlike između utjecaja emocija na procese nasuprot sadržaja. Vidimo razlike u utjecaju negativnih emocija (na pr. straha) nasuprot drugih (na pr. ljutnja). Vidimo razlike između sporadičnih emocija nasuprot integriranih. Zajedno uzevši, međutim, vidimo barem jednu značajnu sličnost: emocije su osnovni element u ljudskom važnom procjenjivanju i odlučivanju.” Margaret Hermann (1980) na temelju svog istraživanja zaključuje: „Razvijeni model pokazuje kako su nacionalni atributi, osobni faktori, struktura i procesi odlučivanja, situacijske varijable i izvanjski odnosi međuzavisni u djelovanju na aktivnosti u vanjskoj politici. Istraživanje sugerira da osobne karakteristike i usmjerenost na vanjske poslove političkih vođa djeluju na donošenje odluka. Ali, to je tek prvi korak u pokušaju da se objasni zašto vlade čine određene stvari u areni vanjske politike.” Jack Levy (2013) ističe: „Psihologija igra važnu ulogu u donošenju odluka u vanjskoj politici, ali analiziranje psiholoških uzroka vanjske politike je previše važno da bi bilo prepušteno psiholozima.”

Politološka istraživanja dokazuju da se u sustavu danas dominantne parlamentarne demokracije, temeljene na izborima predstavnika na općim izborima, izbori dobivaju na sadržajima i temama unutarnje, a ne vanjske politike. U donošenju odluka u vanjskoj politici, donositelj odluka uzima u obzir eksterne i interne determinante, koje na odluku u većoj ili manjoj mjeri utječu.

1. Eksterne determinante:

- struktura moći u međunarodnoj politici, regionalnoj i globalnoj
- sudjelovanje i utjecaj međunarodnih organizacija u konkretnom slučaju

- savezi u kojima subjekt vanjske politike jeste ili očekuje da bude
- moguće predvidive reakcije drugih država na implementaciju odluka
- utjecaj međunarodnog javnog mnijenja i utjecaj na to mnijenje.

2. Interne determinante:

- povijesni utjecaji na implementaciju odluka
- veličina i geografski položaj međunarodnog subjekta
- prirodni izvori kojima subjekt raspolaže
- gospodarski i industrijski razvoj subjekta
- vojna snaga subjekta
- populacija, stanovništvo, njegova struktura, njegov općeniti vrijednosni stav i stavovi u konkretnom slučaju
- kvaliteta upravljanja i rukovođenja državom
- kvaliteta diplomacije koja je na raspolaganju u provođenju odluka
- političke organizacije subjekta, njihov odnos, mogući otpori ili postizanje konsenzusa
- uloga medija i utjecajnih društvenih skupina, poput akademske zajednice ili sindikata.

Modeli ni u jednoj fazi ne uključuju javnost, građane, i u tome je bitna razlika između donošenja odluka u unutarnjoj i vanjskoj politici. Donošenje odluka u vanjskoj politici ostaje egzotično, od javnosti najvećim dijelom sakriveno područje političkog odlučivanja. Tu tvrdnju ni u kojem se slučaju ne smije zamijeniti s korištenjem, manipuliranjem javnosti u provedbi odluka vanjske politike (demonstracije, protesti, marševi solidarnosti). Referendumi koji se provode o vanjskopoličkim temama, kako bi se dobila suglasnost javnosti u provedbi određenih odluka vanjske politike, nisu apriorne, nego aposteriorne aktivnosti. Odluke o pristupanju Hrvatske EU ili istupanju Velike Britanije iz EU bile su već donesene, a građani su traženi samo da tu odluku prihvate (ili ne prihvate).

U svojoj analizi uloge javnosti u donošenju odluka u vanjskoj politici Rudi Guraziu (2008) zaključuje: „Rasprava između realista i liberala naznačuje važnost javnog mjenja u kreiranju vanjske politike. Međutim, njezin utjecaj ostaje ograničen. Realists negiraju da je kreiranje vanjske politike pod utjecajem javnog mjenja, dokazujući da vođe ili ignoriraju javno mjenje ili vode mase da podrže njihove stavove. Suprotno, liberali smatraju da javno mjenje igra konstruktivnu ulogu u ograničavanju donositelja odluka, vjerujući da je javna potpora neophodan faktor uspješne vanjske politike. Međutim, dokazi sugeriraju da se utjecaj javnog mjenja u vanjski poslovi mijenja od slučaja do slučaja. Može se zaključiti da je utjecaj javnog mjenja na vanjske poslove vrlo ograničen, izražavajući se kroz medije, istraživanja javnog mišljenja i fokus grupe.”

Politološka istraživanja i opsežna literatura fokusirana su na pitanja *kako se* političke odluke u vanjskoj politici donose i implementiraju, mnogo manje na pitanja *što* su odluke i *zašto* se donose.

Temelj donošenja odluka u vanjskoj politici su strateški interesi države kao više ili manje homogenog skupa pojedinaca. Pretpostavka je postojanje osnovnih strateških dokumenata države (strategija gospodarskog razvoja, strategija obrazovanja, energetska strategija, kulturna strategija), oko kojih je postignut opći konsenzus, koji se postavlja kao *conditio sine qua non*. Naime, primjena takvih strateških dokumenata prelazi četverogodišnje periode parlamentarnih izbora, koji su osnovna determinanta političkog odlučivanja u unutarnjoj politici. Sve do naših dana političke odluke su donošene pod snažnim ideološkim utjecajima (vjerovanjima, stavovima, predrasudama). Uobičajeni je općeprihvaćeni stav da je početak trećeg milenija doveo do ukidanja ideologija. Taj je stav, međutim, u direktnom sukobu sa stvarnošću. Ideologija je (izvan je konteksta ovog teksta ulaziti u definiranje pojma ideologije) itekako prisutna u današnjem globaliziranom svijetu i svakoj od njegovih sastavnica. Ali, to je monopol jedne ideologije, a ne sukob ideologija.

4. Metodološke napomene terenskog istraživanja hrvatskih građana

Terensko istraživanje provedeno je u travnju 2017. Instrument ispitivanja bio je anketni upitnik zatvorenog tipa. Nezavisne varijable bile su karakteristike ispitanika (spol, dob, stručna sprema i prebivalište), a zavisne mišljenja i stavovi o participaciji građana Hrvatske u vanjskoj politici. Istraživanje je provedeno u 17 hrvatskih gradova (6 gradova sjeverne Hrvatske, 3 grada srednje i 8 južne Hrvatske), na ukupnom slučajnom uzorku od 793 ispitanika. S obzirom na geografsku distribuciju, dobiven je reprezentativni uzorak populacije Republike Hrvatske. Strukturu uzorka prikazuju tablice 1, 2 i 3.

Tablica 1: Struktura uzorka prema spolu

409	M	52%
384	Ž	48%

Tablica 2: Dobna struktura uzorka

18–25	284	35,81%
25–35	156	19,67%
35–45	111	14,00%
45–55	124	15,64%
55–65	74	9,33%
65	44	5,55%

Tablica 3: Stručna sprema uzorka

nije se izjasnio	13	1,64%
nss	51	6,43%
sss	459	57,88%
vss	270	34,05%

Zbog vremenskih i organizacijskih ograničenja pilot istraživanje nije provedeno, što se pokazalo metodološkom pogreškom. Naime, kako istraživanje nije imalo nikakve financijske i logističke resurse, već je temeljeno na studentskom volontiranju, korišteni su uskršnji praznici, kada studenti odlaze svojim domovima, kako bi se provelo terensko prikupljanje podataka. Statistička obrada provedena je ručnim prebrajanjem frekvencija i ukrštanjem varijabli. Daljnja statistička obrada (koeficijenti korelacije, h^2) nije obavljena, iz istih logističkih razloga. Obavljeno istraživanje imalo je obrazovni karakter, ali su dobiveni zanimljivi i relevantni rezultati. U području unutarnje politike hrvatsko je društvo snažno politizirano u usporedbi s drugim društvima slične demografske i gospodarske veličine. Istovremeno, to je društvo i politički apatično i depresivno. Ta dva stava naizgled su kontradiktorna. Izlazak birača na lokalne i nacionalne izbore to dokazuje: oko polovine birača izlazi na izbore, a druga polovina ne. Polovina građana vjeruje da svojim ponašanjem djeluje na unutarnju politiku Hrvatske, druga polovina odustaje od mogućnosti takvog djelovanja. Provedeno istraživanje pruža mogućnost usporedbe unutarnje i vanjske politike.

Osnovne su hipoteze istraživanja bile:

- hrvatski građani ne doživljavaju se kao aktivni sudionici u kreiranju vanjske politike Republike
- hrvatski građani nemaju veliki interes za sudjelovanje u kreiranju vanjske politike
- izrazit je nesrazmjer u angažmanu hrvatskih građana u sudjelovanju u donošenju političkih odluka u području unutarnje politike i u području vanjske politike. Unutarnju politiku doživljavaju kao nešto za sebe bitno, kao „našu stvar“, dok vanjsku politiku doživljavaju kao nešto za sebe osobno nebitno, kao nešto nedohvatljivo i daleko.

Te hipoteze zahtijevale bi daljnju temeljitiju elaboraciju. Takva je percepcija direktna posljedica utjecaja masovnih medija, ali i posljedica vlastite percepcije hrvatskog prosječnog stanovnika, koji se u doba globalizacije još uvijek osjeća pretjerano izolirano. Hrvatsko je društvo kulturološki, gospodarski i sociološki nehomogeno čak i interno (velike regionalne lokalne razlike). Iz niza povijesnih, socioloških i političkih razloga kod hrvatskih građana nije se mogao razvijati kozmopolitizam kao protuteža lokalpatriotizmu. Zbog manjka obrazovanja i informiranosti hrvatski građanin sve teže prati i sve teže razumije brze promjene u međunarodnoj, vanjskoj politici. UN, EU, BREXIT, ISIL nerazumljive su kratice, daleko od „vlastitog dvorišta“.

5. Osnovni nalazi

Osnovno pitanje svake politike, od stare Grčke i Rima do danas, pitanje je koliko politika odražava interese i stavove svojih stanovnika, a koliko im je nametnuta. U osnovi, to je razlika između demokracije i diktature. Jasno da je to površna distinkcija, jer ne uzima u obzir diskrepanciju između stvarnih interesa i stavova stanovnika (prosvjećeni apsolutizam) i stvorenog doživljaja, slike, percepcije tih interesa i stavova (demagogija, populizam). Politička praksa i politološka teorija pokazuju da je percepcija, doživljaj participacije važniji od stvarne participacije.

Na pitanje u kojoj mjeri odluke o hrvatskoj vanjskoj politici predstavljaju pojedinca, dobiveni su odgovori prikazani tablicom 4.

Tablica 4: Percepcija odluka o hrvatskoj vanjskoj politici u interesu hrvatskih građana

0,13%	bez odgovora	1
9,58%	da, u potpunosti	76
31,65%	djelomično da	251
34,43%	uglavnom ne	273
24,21%	uopće ne	192

Dobiveni su asimetrični odgovori, u omjeru koji omogućuje određene zaključke: više od polovine stanovnika Hrvatske misli da njezina vanjska politika uopće ili djelomično ne odražava njihove interese, samo 10 % njih misli da ih potpunosti odražava, a 32 % ih misli da ih dijelom odražava.

Donošenje političkih odluka mora voditi računa o tzv. „političkoj realnosti”. Konstatacija nije nikada bila toliko relevantna, koliko u današnje vrijeme globalne povezanosti svijeta. Donošenje političkih odluka prije svega je vještina balansa između vlastitih interesa svojih stanovnika i uvažavanja globalnih interesa.

Tablica 5 prikazuje percepciju javnosti RH o samostalnosti u vođenju svoje vanjske politike.

Tablica 5: Percepcija javnosti RH o samostalnosti u vođenju vanjske politike

0,50%	bez odgovora	4
7,69%	potpuno je nezavisna	61
49,94%	pod utjecajem je EU	396
34,68%	pod utjecajem je velikih sila	275
4,79%	pod utjecajem je dijaspore	38
2,40%	nešto drugo	19

Samo oko 8 % građana misli da je hrvatska vanjska politika potpuno autohtona, dok čak 85 % njih misli da je ona pod vanjskim utjecajima (EU, velikih sila). Dominantni utjecaj dijaspore u vođenju hrvatske vanjske politike doživljava 5 % njezinih

stanovnika. Diskusija rezultata na predavanjima objasnila je taj utjecaj faktorom dijaspore u BiH. Vitalno pitanje donošenja političkih odluka koje predstavljaju interese svojih građana je mjesto gdje se takve odluke donose. Na direktno pitanje o mjestu donošenja odluka, 20 % građana RH kaže da se odluke donose u parlamentu, a čak 74 % izjavljuje da ne zna, što prikazuju rezultati u tablici 6.

Tablica 6: Doživljeno mjesto donošenja odluka EU

0,13%	bez odgovora	1
20,43%	parlament	162
73,90%	Ne	586
5,55%	neki drugi odgovor	44

Pitanje povjerenja u politički sustav pitanje je u kojoj mjeri i na kakav način institucije (vlada, ministarstva, agencije, uredi) sustava odražavaju i štite interese svojih građana. Konstatacija vrijedi i za hrvatsko Ministarstvo vanjskih poslova. Samo 9 % hrvatskih građana doživljava MVP RH kao instituciju koja odražava i štiti njihove interese, dok 19 % njih kategorički izjavljuje da ih MVP uopće ne odražava. U istom omjeri građani RH doživljavaju MVP kao instituciju koja djelomično odražava i ne odražava njihove interese, kako prikazuju tablica 7.

Tablica 7: Koliko MVP odražava interese građana RH

0,38%	bez odgovora	3
9,21%	da, u potpunosti	73
34,68%	djelomično da	275
36,57%	uglavnom ne	290
19,17%	uopće ne	152

S obzirom na specifične političke, demografske i povijesne specifičnosti Hrvatske (nedavno razdruživanje od susjednih zemalja, dijaspora u susjednim zemljama), postavljeno je i detaljnije pitanje u zaštiti interesa građana RH u odnosu na susjedne države.

Dobiveni rezultati o specifičnim interesima u odnosu na susjedne zemlje gotovo su identični rezultatima o općim vanjskopoličkim interesima, kako pokazuje tablica 8.

Tablica 8: Odraz interesa u odnosu na susjedne zemlje

0,50%	bez odgovora	4
9,21%	da, u potpunosti	73
36,07%	djelomično da	286
33,54%	uglavnom ne	266
20,68%	uopće ne	164

Konačno je pitanje vlastita percepcija pojedinca kao subjekta u političkom odlučivanju. Istraživanje je pokazalo osjećaj krajnje otuđenosti hrvatskih građana od njezine vanjske politike: 18 % građana doživljava da se može više angažirati u kreiranju svoje vanjske politike, ali čak 48 % njih se ne doživljava tako, dok 33 % građana izražava svoju apatiju, kako pokazuje tablica 9.

Tablica 9: Mogućnost djelovanja na vanjsku politiku

0,76%	bez odgovora	6
17,91%	da	142
33,17%	da, ali ne želim	263
48,17%	ne	382

6. Zaključak

Istraživanje je pokazalo da su hrvatski građani nezainteresirani za vanjsku politiku svoje zemlje. Ne smatraju da vanjska politika Hrvatske odražava njihove osobne interese. To se odnosi podjednako na samu na vanjsku politiku *per se*, kao i na Ministarstvo vanjskih poslova kao instituciju koja vanjsku politiku RH provodi. Iako danas formalno posjedujemo državu, njezini građani ne vide svoju mogućnost participacije. Zbog neznanja ne vide svoju valjanost u kontekstu utjecaja, a osim toga smatraju kako će zadnja odluka o formaciji vanjske politike djelovati kroz EU i velike sile. Iako svjesni da smo dobili državu, smatramo da nismo dovoljno samostalni. U nekoj mjeri može iznenaditi da nisu ustanovljene značajnije razlike u odgovorima u odnosu na dob, spol, stručnu spremu i mjesto stanovanja ispitanika. Iako je gospodarska emigracija izražena u nekim geografskim (Slavonija) i obrazovnim (visokoobrazovani) segmentima populacije, otuđenost vanjske politike Hrvatske od njezinih građana opći je fenomen.

Možemo zaključiti da su prisutna dva proturječna procesa: dok se Hrvatska u formalnom vanjsko-političkom smislu povezuje s Europom i svijetom, njezini se građani u mentalnom smislu sve više udaljuju od Europe i svijeta. U kontekstu zajedničkog tržišta i ekonomske emigracije možemo izvesti i zaključak da se hrvatski građani ne doživljavaju kao dio tog tržišta. Njihov odlazak iz Hrvatske nema karakter privremenog boravka u mjestima gdje su bolja primanja i uvjeti rada, nego permanentne emigracije.

Zaključak je i zabrinjavajući i paradoksalan: dok su u ranijim emigracijama, barem u europske zemlje (Njemačka, Švedska), emigranti ostavljali svoje obitelji u domovini i odlazili kako bi mogli sagraditi obiteljske kuće i osigurati si egzistenciju po povratku, današnji emigranti odlaze s obiteljima, nakon što u domovini prodaju nekretnine. U vrijeme dok zajedničko tržište rada nije postojalo, naši su građani odlazili na privremeni rad u inozemstvo, danas u doba zajedničkog tržišta rada unutar Europske unije, oni donose odluke o trajnom odlasku.

Literatura

1. Guraziu, Rudi. 2008. *To what extent is foreign policy making affected by public opinion in a liberal democracy?* MA International Relations. Middlesex University School of Health and Social Sciences.
2. Hermann, Margaret. 1980. Explaining foreign policy behavior using the personal characteristics of political leaders author(s). *International Studies Quarterly*, 24 (1): 7–46.
3. Johnson, Chalmers. 2005. *Američki rubikon . militarizam, tajnovitost i kraj Republike*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
4. Levy, Jack. 2013. Psychology and foreign policy decision-making. U: *The Oxford Handbook of Political Psychology*, ur. Huddy, Leonie et al., Oxford University Press.
5. Lippmann, Walter. 1955. *Essays in the public philosophy*. Boston: Little Brown.
6. Kant, Immanuel. 1795. *Vječni mir: filozofska skica*.
7. Klein, Naomi. 2002. *No logo – bez prostora, bez izbora, bez posla, bez logotipa*. Zagreb: VBZ.
8. McChesney, Robert. 2014. *Digitalna isključivost – kako kapitalizam okreće internet protiv demokracije*. Zagreb, Beograd: Multimedijski institut i Fakultet za medije i komunikacije.
9. Renshon, Jonathan i Lerner, Jennifer. 2011. Decision-making, the role of emotions in foreign policy. *The Encyclopedia of Peace Psychology*. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9780470672532.wbepp078/abstract>.
10. Robbins, Stephen P. i Judge, Timothy A. 2013. *Organizational Behavior*. Pearson.
11. Vukadinović, Radovan. 1994. *Politika i diplomacija*. Zagreb: Otvoreno sveučilište.

Citizens participation in foreign policy

Abstract

The article analyses decision making process in foreign policy. It is two folded: the first part is focused on comparison of decision making process and decision makers in foreign policy versus interior policy. Several trends are noticed: the disappearance of the „public servants” and leaders on behalf to managers where managers follow public opinion while leaders had been leading it, change in the role of mass communication media in society where public relations replace research journalism, and populism replacing democracy. We live in the era of decadence and deep intellectual and cultural depression. Anti-intellectual and anti-cultural climate determine the epoch, in spite of enormous development of mass communication technology and new media. The role of an individual in foreign policy decision making is examined, to conclude that public role is very limited, if exists at all. Second part of the article reports on field research, conducted on random sample of 793 Croatian citizens on same topic. The research was undertaken as education process at International Relationships and International Business courses of Libertas university. Research concludes that

Croatian citizens do not perceive themselves as active participants in the creation of the foreign policy, that they have little interest in participating in the creation of foreign policy; and there is a disparity in the engagement of Croatian citizens in participating in political decisions in the field of internal politics and in the field of foreign policy. Internal politics is perceived as something important to themselves, while foreign policy is perceived as something irrelevant and distant. Article concludes that there are two contradictory processes: while Croatia is associated with Europe and the world in a formal foreign policy sense, its citizens are more and more distanced from Europe and the world. In the context of the common market and economic migration it is concluded that Croatian citizens do not perceive themselves as part of this market. Their emigration from Croatia has no character of temporary move to places of better working conditions, but of permanent emigration.

Key Words: foreign politics, decision-making, citizens participation, Croatia, survey research